

Ambrus Margit

(*Sepsiszentgyörgy, 1918. november 25. –
†Esztergom, 2015. augusztus 26.*)

Élet a XX. század első évtizedeiben Székelyföldön

(Visszaemlékezésem kislánykoromra, családom
küzdelmes életére és sodródására. 4. rész)

Előzmény (Az előző számban közölt 3. rész
összefoglalója) *Megismerkedhettünk a Zabolá-
ra költözés történetével és az ottani évek törté-
néseivel.*

Készülődés a szárhegyi hazatérésre

A fűrésztelepi tüzesetről írva, említettem már
Ilonka nénit, az erdőfőtanácsos lányát. Édesapja,
Nemes Károly erdőfőtanácsos sokszor járt nálunk.
Szeretett Édesapámmal beszélgetni, adomázni. Amikor
jött a vezérigazgatóságtól valaki Brassóból, mindig
nálunk és nem Nemes Károlyéknál ebédelt. Édes-
anyám nagyon ízletesen főzött. Olyankor Apám is ele-
mében volt, adomákat adott elő, vicceket mesélt, s a ven-
dégek igen jól érezték magukat nálunk. Persze vendé-
geink voltak, de a tényérok alatt mindig találtunk szá-
zasokat bedugdosva. Mi gyerekek is mindig kaptunk
tőlük ajándékot.

Azért nem a főtanácsoséknál ebédeltünk, mert a
főtanácsosnak kímélnie kellett a feleségét, mivel az bete-
ges volt. Az ő házasságuk úgy történt, hogy a férfi egy szép
báli éjszakán megismerte a lányt, és rögtön megkérte a
kezeit, aztán gavallériából el is vette feleségül. Nem
lépett vissza akkor sem, amikor megtudta, hogy
leendő felesége beteg. Azt hiszem szívbajos volt,
mivel a házaselet örömeitől is meg kellett kímélni.
Így aztán házasságon kívül született az a szép sző-
ke Ilonka, akiben gyermekkoromban elgyönyör-
ködtem, amikor eljött hozzánk látogatóba. A
főtanácsosné elfogadta őt mint az ura lányát. Volt
ennek az Ilonkának, aki elvált asszonyként élt, egy
festőművész barátja, Halasy Jenő. Sokszor láttuk
őket, amikor festette Ilonkát, volt, hogy meztele-

nül. Ilonka gyönyörű fehérbőrű nő volt. Az eme-
letes ház ablakára felnézve láttuk őket.

Halasy Jenő előnévnek felvette Ilonka édes-
apjának a nevét. Így Nemes Halasy Jenőként írta
alá műveit. Így szerepel azon a rajzon is, amelyet
Édesapámról készített. Péter bátyám később úgy
mondta, hogy Olaszországban híres festő lett
belőle.

Ez a kép most is megvan. Bátyám nekem adta
át, hogy őrizzem tovább, mert fontos emlék
Édesapámról.

Látogatóban Juci nővéreméknél

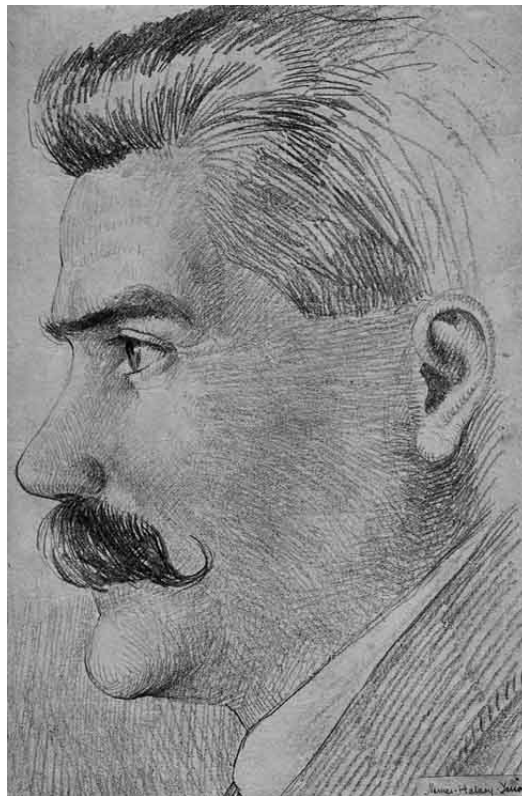
Amikor Juci egyéves házasságát élte, meghívott
minket, látogassuk meg őket. Édesapám nem
jött, mi – Anyámmal és Péterrel – meg útra kel-
tünk. Marosvásárhelyre utaztunk. Juciék akkor
bent a városban, egy szép kertes házban laktak.
Jóska, a férje gyönyörűen berendezett lakásba

vitte a testvérünket. A ház-
ban ébenfa ebédlő, szemes
jávör hálóbútor, perzsasző-
nyegek, akkor még ez volt a
divat. A Juci által stafirung-
ba vitt függönyök, hímzett
ágytakarók lassan visszake-
rültek hozzánk. Az ablakok-
ra gobelin mintával kivarrt
drapériák, csipkefüggönyök
kerültek. Cselédje, mellette
mosónője volt. Akkor még
nem géppel mostak. Nagy-
on szép fiatalasszony lett
a sovány kislányból.

Megjegyzem, kettőjük
közül Mária nővérem volt a
szebb, de őt jobban megvi-
selte az élet. Így valahogy ő
nem lett szép, idős asszony.
Szép fehér arca összeesett,
de férje, Vaszile / Laci – még
most is, 80. évéhez közele-
de – szépségnek látja és imádja
a feleségét. Ezt nevezik sírig
tartó szerelemnek. Kár, hogy
csak egyoldalú volt.

Marosvásárhelyen jól éreztük magunkat. Kü-
lönösen Péter bátyám élvezte a helyzetet. Jóska-
nak ugyanis volt kerékpárja, és azzal az udvaron
megtanult biciklizni.

Engem egy kicsit zavart sógorom nagy pedan-
tériája. Nagyon kellett vigyázni, a perzsaszőnye-
g rojtját nehogy elmozdítsuk a helyéről, vagy ne-
hogy valamit ott felejtünk az ebédlőszekrényen,
az ebédnél csendben, komolyan, rendben kellett
ülni. Egyszóval állandóan szorongtam, nehogy
valamit rosszul csináljak. Ő nem szólt, csak ros-

Nemes Halasy Jenő: Édesapám, Ambrus Péter
portréja, Zabola-fűrésztelep, 1931 körül

szállóan nézett, és ez engem zavart. Nálunk is nagy rend volt, de mi a szobánkban és a nagy természetben szabadon mozogtunk. Így szokatlan volt a nagy rend.

Ambrus Karolina, Lengyel Gerő felesége,
Borszék, 1940-es évek

Marosvásárhelyről Borszékre utaztunk Édesapám testvéréhez, Ambrus Karolináékhoz.¹ Lina néni második férje az örmény származású Lengyel Gerő volt. Én akkor 12 éves voltam, Péter bátyám meg 14. Akkor ismertük meg unokatestvéreinket: Márkus Jolánt (Jolit),² aki Lina néni [Márkus Zoltánnal kötött] első házasságából született. Lengyel Gerővel kötött második házasságából született Lengyel Ilona (Ilus),³ Lengyel Olga, valamint Lengyel Malvin (Juli)⁵ (képek a következő oldalon).

Gerő bácsi, az édesapjuk, szintén igen szigorú ember volt. Másképpen ugyan, mint Czimbalmos Jóska sógorom, de őt is igen tiszteltem és feszélyezve éreztem magam, amikor jelen volt.

Örmény emberként jó kereskedő volt, és így igen jómódban éltek. Körülötte egy üzlet sem élt meg. Ha a közelében valaki üzletet nyitott, leengedte az árait. Mindent olcsóbban adott, mint a másik. Így ahhoz senki nem ment vásárolni, és rövidesen be kellett zárnia az üzletet.

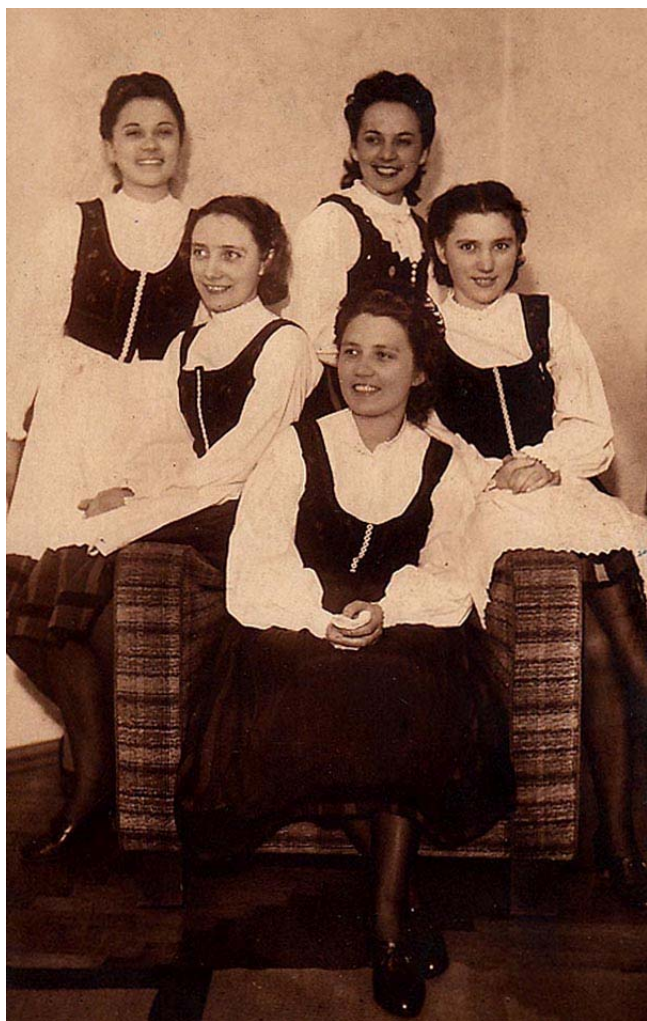

Márkus Jolán férjével, Takács Emillel,
Borszék, 1930-es évek eleje

A kezdővagyon Lina néni első házasságából származott. Az első férjétől örökölt vagyont ügyesen megsokszorozták. Gerő bácsi érdekes ember, nagy gavallér volt. Lina néni első házasságában született lánya, Joli,⁶ életvidám, életrelváló lány, az üzletben is nagyon ügyes volt, így ő lett Gerő bácsi kedvence. Így adódott, hogy mivel Joli csak négy polgárit végzett, a többi sem járhatott magasabb végzettséget adó iskolába, nehogy az a látszat legyen, hogy a saját gyerekeinek többet adott, mint féltestvérüknek. Joli sokat utazott, gyakran járt Pestre, egyetemista bálokra vett részt. Zongorájuk is volt, de mivel azt egyedül Olgi értékelte és használta, ő kapta meg hozománya részeként, amikor férjhez ment.

Gerő bácsi, mint korábban már írtam [előző, 3. rész, 34. oldal], nagy veszteségeket szenvedett, amikor az állam a pénzt megfeleltette. Ettől függetlenül azért még szépen maradt vagyona. Lina néni, Édesapám húga, nagyon jólelkű aszszony volt, segítette szegényebb rokonait.

Édesapám öccse, Ambrus Ignác, Náci bácsi,⁷ szabómesterként dolgozott, és szintén Borszéken lakott. Mint mondták, fiatal korában délceg, jólöltözött ember volt. Sepsiszentgyörgyön tanult, és ott is élt egy darabig. Aztán édesanyja, Horváth Karolina, megházasította, Csergő Julianna lett a felesége (kép a következő oldalon). Varrt, gazdálkodott, volt tehenük, minden este jött, hozta a tejet.

Hátul: Lengyel Olga (Olg), Lengyel Ilona (Ilus), elől: Ambrus Erzsébet (Bözs), Ambrus Julianna (Juci), Ambrus Margit (Manci), Marosvásárhely, 1930-as évek

Lina néni mindig felpakolta ezzel-azzal. Gerő bácsi soha nem kérdezte, kinek mit ad. Ha a lányok elutaztak, megvolt az összeg, amit mindegyik egyformán kapott. Azt, hogy mennyivel pótolták ki azt az üzletben, a fiókban levő pénzből, gondolom, gavallériából, soha nem kérdezte. Lina néninek Malvin volt a kedvence. Olg és Ilus fekete hajú, szép leányok voltak. Malvin viszont fehérbőrű, szőkébe hajló, inkább elkényeztetett kislány volt. Cseléd is szolgált náluk, Rózának hívták. Ez a Róza igen nagydarab lány volt. Ilus elnevezte „kis Rózának”, mert Malvint kivéve a Lengyel lányok nem nőttek magasra.

Kirándulás Borszékről Szárhegyen át a Gyilkos-tóhoz

Szárhegyre érkezve Édesapám húga, Ambrus Rozália,⁸ Róza néni háza előtt álltunk meg. Ilussal bementünk hozzájuk. Éppen kenyeret, finom rozskenyeret szedett ki a kemencéből. Férje, Balogh Félix, Félix bácsi, szabómester volt. Nagydarab ember, Róza néni pedig himlőhelyes, kis filigrán asszonyka volt, aki mindenre talált egy

közmondást. Azt beszéltek, lány korában hólyagos himlőt kapott, és annak nyomai maradtak meg az arcán. Azt mondta, nem megy férjhez, apáca lesz. Ezen felbátorodva Félix elment leánykérőbe, mondván, ha apáca akar lenni, menjen hozzá feleségül, mellette apáca lehet. Így aztán gyermektelenül szépen, csendben éltek, csendes, kedélyes emberek voltak. A helyzetre jól jellemző történetként maradt meg bennem, hogy amikor Balogh Félix bácsi látta, hogy kint áll a sok emberrel a lovas kocsi, azt mondta Róza néninek: „Én mindjárt, mindjárt *kimenyek*”. Róza néni pironkodva felelte: „Ne menj *Félic*, nem vagy úgy öltözve.” Akkor még nem gondoltam, hogy az út másik oldalán levő házban fogunk egyszer lakni.

Teréz néni, Édesapám másik, Szárhegyen élő testvérének, Ambrus Gergely⁹ bácsinak a második felesége, nagy örömmel fogadott, szó szoros értelemben, tejben, vajban, mézben fűrésztött. Korábban már írtam [1. rész, 42. oldal], hogy Gergely bácsi első felesége akkor halt meg, amikor Lina néni esküvőjére menet, Borszék felé felborult a kocsi. Teréz néni, akinek volt egy tizenhárom év körüli fia – nevét nem tudom –, apai nagymamám¹⁰ ápolta élete utolsó hónapjaiban. Ezt követően vette feleségül Gergely bácsi. Boldog volt, mert édesanyám elfogadta sógornőnek, és nem nézett úgy keresztül rajta,

Lengyel Malvin (Juli), Borszék, 1930-as évek második fele

mint a többi rokon. Inkább sajnálta, mert Ger- gely bátyám elég szeszélyes ember volt. Édes- anyám meg azt mondta, ha ez az asszony mártír- ként mindezt elviseli azért, hogy a fiának öröksé- get szerezzen, megérdemli azt, amit örököl majd.

Meglátogattuk Édesapám másik testvérét, egyben keresztanyámat, Ambrus Júliát, Jula nénit¹¹. Férje, keresztapám, Bartalis József ere- detileg hentes volt, de mesterségét nem folytat- ta. Volt földjük és erdejük, ezen gazdálkodtak. A fakitermelés jó pénzt hozott a házhoz. Főleg eb- ből éltek. Szárhegyen – ahol büszke, rátarti em- berek, szabad székeleyek laktak – ők a tehetős, tekintélyes emberek közé tartoztak.

Innen továbbmentünk a szerpentin úton a Gyilkos-tóhoz. A látvány annak ellenére gyer- mekkorom nagy élménye volt, hogy hegyek kö- zött laktunk. Ezek a hatalmas sziklák, csörgede- ző patakok meg a hatalmas tó, amiből fenyőfák csúcsai meredeztek ki, örök életre megmaradtak emlékezetemben. A hozzájuk fűződő monda sze- rint valamikor a tó helyén völgy volt. Egyszer sok víz zúdult le a völgybe, és sok ember halt meg ott. A víz ott maradt, és abból lett a Gyilkos-tó.

A hosszú kirándulást követően visszamen- tünk Zabola-fűrésztelepre, ahol már nagyon várt minket Édesapám. Boldogan vittem a babát, amit Lengyel Gerő bácsi adott nekem. Ez a baba a kirakatban volt, és én mindig nagy szemekkel bámultam rá. Olyan szép babám még sose volt. A korábbiakat édesanyám csinálta. Szépek vol- tak azok is, fejükre kovászt tett, és abba' szépen kialakította szemüket, szájukat, orruk formáját, aztán kifestette azokat. De ez, a kirakatban igazi baba volt, és én pedig még 12 évesen is szívesen játszottam babával. Gerő bácsi egyszer észrevet- te, hogy nézem a babát, és nekem adta. Papírma- séból készült a feje, egyszer víz cseppent rá, nagy bánatomra elmaszatolódott. Ezután már nem volt olyan szép. Ezen kívül még két kedves ba- bám volt. Az egyiket még Zernyén találtuk. An- nak szép porcelán babafeje volt. Testvéreim tes- tet csináltak hozzá és felöltöztették. A másikat Juci nővérem hozta. Ezt a kis kaucsukbabát az éjjeliszekrény alsó részének felső polcára tettük. Péter bátyám, vagy Édesapám hozzávaló apró bútorokat, Juci pedig fodros függönyt és ugyan- olyan ágyterítőt készített hozzá, mint amit annak idején neki varrt Mária nővérem.

Zabola-fűrésztelepi találkozásaim Ambrus Károly putnai és Ambrus Tamás amerikás nagybátyámmal

Ambrus Károly bácsi¹² igen rátarti ember volt. Putna-fűrésztelepen élt feleségével, Ilka nénival. Volt ott egy üzletük és két fiuk, Ambrus Károly és Ambrus Zoltán. Ilka néni a szászrégeni állat-

Csergő Julianna, 1920-as évek
(később Ambrus Ignác felesége)

orvos húgaként iskolázott lány volt. Halála után Károly bácsi nagyon megszelídült. Szegény sokat tartózkodott nálunk Fűrésztelepen. Előzvegyülve eladta putnai üzletét, és két fiával Brassóba költözött. Zolit a kézdivásárhelyi gimnáziumba ad- ta. Ebben édesanyám segített neki azzal, hogy elment Boga igazgató úrhoz, és kijárta, hogy kedvezményes tandíjjal felvegyék.

Károly érettségi előtt állt. Édesapja, Károly bácsi kivette az iskolából, elmentek egy vasgyár- ba dolgozni. Ott Károly bácsi tüdőbajt kapott, rozsdás vasak között dolgoztak, nem szokott hozzá a munkához, egész életében könnyen élt, mint jómódú kereskedő. Karcsi is megfertőző- dött, de rajta még nem látszott a betegség.

Másik nagybátyám, Ambrus Tamás bácsi¹³ feleségével, Gizi nénival hazajött Amerikából Szárhegyre, hogy felvegye örökségét. Gizi néni- ről azt kell tudni, hogy leány korában gépíró nő volt Pesten, abban a gyárban, ahol Tamás bácsi dolgozott. Amikor Tamás bácsit az első világhá- ború idején behívták katonának, ketten együtt szöktek ki Amerikába, és ott házasodtak össze. Megjegyzem, Amerikában Gizi néni volt az úr a háznál. Egy alkalommal, amikor nálunk voltak Zabolán, Tamás bácsi kihasználva a szabadsá- got, egy demizson bort hozott Petőfalváról. Gizi néni mondogatta neki: „megájj Tamás, ha haza- megyünk!!!”

Tamás bácsiék szárhegyi látogatásuk idején elmentek Brassóba is, ahol meglátogatták Károly bácsit és vele dolgozó fiát, Karcsit. Látva nehéz helyzetüket, Karcsit elvitte Kovásznára, és beadta kereskedőinasnak. Így aztán Karcsi minden vasárnap Bözsi nővéremmel eljött hozzánk Zabola-fűrésztelepre. Egyszer Tamás bácsi elment halászni Karcsival. Permetezett az eső. Karcsi azt mondta, esik az eső, megázunk. Tamás bácsi azt felelte, nem eső ez, csak permet. Karcsi ekkor megázott, és a benne lappangó tüdővész elvitte, 19 vagy 20 éves lehetett.

Hazaköltözünk Szárhegyre

Édesapám egyre gyengébb lett. Bözsivel, aki minden vasárnap hazajött Kovásznáról, tervezték, hogy most van pénze, hazamegy Szárhegyre. Velünk jön Bözsi is, és kereskedni fognak, gazdasági eszközöket vesznek, és azt eladják a gazdáknak, meg ehhez hasonló dolgokon képzelődött. Azt mondta, székely ruhába öltözünk mindnyájan, és úgy fogunk a templomba járni vasárnaponként. Rám egyszer megnehezített, mert amikor hívott, és nem mentem mindjárt, azt gondoltam, most már megtehetem, én főzök, tartom rendben a házat. Éppen nagymosáshoz készültem, válogattam szét a ruhákat. Az is lehet, hogy nem is haragudott rám, csak szódtalan volt, rágódott a jövőn. Én akkor, 1932-ben, 14 éves voltam, a Pubika 15. Nagyon udvarolt nekem, azt mondta, ha megnövünk, elvesz feleségül. Elköltözésünkkel nem tudtam elbúcsúzni tőle, amikor elköszönni bementem hozzájuk, nem volt otthon.

A költözés

Vagont béreltünk, bepakoltunk. Édesapám a nyitott vagon ajtajába ült, nézte a tájat. Mi úgy tettük a díványt a ládák tetejére, hogy a vagon ablakán kiláttunk. Így költöztünk vissza Szárhegyre. Ott már várt édesanyám, aki Botfaluból érkezett, ahol Marcsa nővéremnek segített elsőszülött kislányának, Nellinek a gondozásában.

Béreltünk egy kétszobás házat, Ambrus Róza néniék házával szemben. Róla és Félix bácsiról írtam már fent, a Borszékről tett kirándulás kapcsán.

A patak követett bennünket. Fűrésztelepen is egy kis patak folyt a házunk előtt. Úgy volt itt is.

Engem, a jövevény kislányt, szívesen fogadtak a nagylányok. Szárhegyen két templom volt, mind a kettő katolikus. Az egyik a barátok temploma, a másik plébániatemplom. Valamikor iskola is tartozott a barátok kolostorához, oda járt Édesapám. Az egy elsőrendű iskola volt, de hogy mi-

lyen rangú-rendű, azt nem tudom. Mindenesetre Édesapám sokat olvasó ember volt, amit tudok, tanultam, vagy tőle örököltem. Édesanyám nem sokat olvasott, nem ért rá a sok gyermek és viszontagság közepette. Szabadidejében nekünk varrt, rendezte a ruháinkat, hogy mindig frissen vasaltak legyünk.

Először a barátok templomában tartott misén vettem részt. A templom előtt állt a lánykoszorú, az volt az alkalom arra, hogy mindenki szépen felöltözve megmutassa új ruháját, találkozzanak, beszélgessenek egymással. A legények és a leányok a templom előtt várták a nagymisét. A férfiak és az asszonyok kismisére mentek, mert főzni kellett az ünnepi ebédet. Abban az időben még igazi ünnep volt a vasárnap.

Róza néniék elmeséltem, kikkel ismerkedtem meg. Sok szép leány lakott ott. Közülük is kiemelkedtek a Tózsér lányok. Azt mondta, jaj, azokkal ne barátkozz, nem hozzád valók, most jöttek haza Bukarestből. A Zöldi lányok! Jaj, azokkal se barátkozz, azok sem hozzád valók.

Nem hallgattam rá. Kedvesen viselkedtek, ezért – bátyámhoz hasonlóan – barátkoztam velük. Persze Péter szép diák volt, gondolom, azért is volt olyan kapós a 16–17 éves lányok körében.

Na, mondta Róza néni, a kántor lányai, azok már igen. Ők tetszettek Róza néniék. Hárman voltak. Az egyik Tusi, tanítónő, az nagy volt hozzám, a másik lány, Mancsi, szintén. A harmadiknak, Jutkának, Péter udvarolt. Jutka ritkán volt otthon, varrni tanult Gyergyószentmiklóson. Akkoriban egy magyar lánynak más lehetősége nem nagyon akadt, mint az, hogy varrjon, vagy bolti eladónak menjen. A románok leszűkítették az elhelyezkedési lehetőségeket. Aki keresni akart, az elment Bukarestbe szolgálni. Helyben nem tudták, csak sejtették, mivel foglalkozott a szép ruhákban hazatérő lány. Aztán az okosabbak, akiket nem rontott meg a nagyváros, hazajöttek, és a spórolt pénzükkel férjhez mentek. Aki nem volt okos, az betegséget is hozott, és nem ment férjhez, mert híre ment, és kerülték a legények.

Egyszer a szomszéd lány odajött hozzám – akkor 14 éves voltam –, hogy hívat egy fiatalember, menjek ki. Kimentem, a fiú azt mondta, hogy ő Ferenczi Gergely. Hívott, menjek vele sétálni. Én zavartan feleltem, én még kislány vagyok, nem szoktam fiúkkal sétálni, és beszaladtam. A Szárhegy főterén lévő fűszerüzlet-tulajdonosnak volt két lánya. Ez az üzlet a fiatalok találkozóhelye volt. Eladás közben csevegtek, bolondoztak. Amikor ide bementem, irulva jöttem ki, mert a fiúk néztek, és én igyekeztem minél hamarabb kijutni onnan.

Aztán megjött a bátorságom, több fiút bemutattak. Ott az volt a szokás, ha ment az ember

valahová, csatlakoztak hozzá, és hazakisérték. Velem is megtörtént. Be a házba nem hívtam senkit, így csak a kapuig kísérték.

Emlékeim Édesapám utolsó hónapjairól és haláláról

Szárhegyre történt visszaköltözésünk után erőt vett rajta a betegség. Vízkórságot kapott, azt mondta az orvos, addig él, amíg a víz el nem éri a szívét. Amikor betegen feküdt, és beküldött édesanyám tüzet gyújtani, mindig olyan szomorúan nézett rám, és mindig azt mondta, mi lesz ezzel a szeleburdi kislánnyal? Korábban azt is mondogatta, hogy öregségére én leszek a vigasza. Térdére ültet majd, és úgy fogok énekelni neki. Erről beszélt ugyan, de soha nem ültem a térdén, nem voltunk érzelmesen nevelve, akkor ez nem volt szokás, keményen az életre neveltek. Kártyázott velünk, vagy hívott, segítsünk fát fűrészelni. Ha délután lefeküdt, vakartuk a fejét, hátát, szerette, ha matatunk rajta. Azt mondta, ha látod, hogy alszom, elmehetsz, aztán úgy tett, hogy alszik már. Akkor óvatosan kimásztam a háta mögül, csendben nyitottam az ajtót. Amikor már majdnem kint voltam, utánam szólt, nem alszom még. Így incselkedett, de nem babusgatót soha. Szerettem beteg lenni, mert akkor körülöttem szorgoskodtak, és ez jó volt.

Most, hogy Édesapám beteg volt, néha odahívott az ágyához, hogy dörzsöljem meg a lábát. Ijedten láttam, milyen fényes és dagadt, ha rátettem az ujjam, ott maradt a helye. Borzasztó volt.

A rokonok vasárnaponként körülülték az ágyát. Az ágyban felülteve beszélgetett a testvérekkel. Egyszer csak hátrahajtott a fejét, és kiadta lelkét.

Ekkor éppen kint hintáztam unokatestvéremmel, Zolival, Károly bácsi fiával. Eközben tudtam meg, hogy meghalt Édesapám.

Így lettem 1933-ban félárva.

Jöttek haza a rokonok a temetésre. Az volt a szokás, hogy a hozzátartozók kendőt kötnek, édesanyám is vett egyet, de életében nem viselt kendőt, igen rosszul állt neki. Ezért Juci nővéremék rábeszéltek, hogy ne kendőben legyen, hanem gyászfátyolos kalapban.

A temetésen mindenki könnyezett. Azt láttam, hogy engem néznek a helybeliek, és én nem tudtam sírni. Akartam ugyan, mert láttam, ezt várják tőlem, de nem tudtam, csak álltam száraz szemmel. Aztán a gyászmisén ájultan estem ki a padból, akkor elvittek Teréz nénihez, aki babusgatót, ápolt. Ott magamhoz tértem. Abból a házból, ahol apám volt felravatalozva, el kellett költöznünk, mert nem tudtam ott aludni többé. Ha elaludtam, Édesapám koporsóját láttam, és azt, hogy feltámadt, és újra temettük.

Czirók Ferenc: Ébredő fény

Másik házba költözünk

Ferencz Vilmoséknak a vasútállomáshoz közel lévő, zsalugáteres házának utcai részébe költöztünk. Nagyon szerettem ott lakni. Esténként kártyáztunk Vilmos bácsival és feleségével, Rózsika néniével. Péter bátyám mindig Vilmos bácsival, én meg Rózsika néniével voltam párban. Általában sírva mentem haza, mert mindig veszítetünk. Azt mondtuk, hogy a fiúk csalnak, azért nyernek. Édesanyám akkor eldugta a kártyát. Azt mondta, veszekedtek, nem adom oda. Aztán minden este újra csak kártyáztunk.

Vasárnap leeresztett zsalugáteren lestem a legényeket, leányokat. Mentek a vasútállomásra, vonatokat nézni. Ez akkor jó szórakozás volt. Onnan figyeltem húsvétkor azt is, hogy járnak a fiatal emberek locsolkodni. Úgy szerettem volna, ha hozzánk is jönnek, de Péter bátyám két diák barátján kívül más nem mert bejönni.

Édesanyám visszahúzódva élt. Tiszteletben tartották.

Eszünkbe sem jutott akkor, hogy milyen fiatal még az anyánk. 46-47 éves lehetett, amikor özvegyen maradt. Az élet megtörte, de még mindig szép, nem magas, egyenes tartású asszony volt. Azt mondták róla, hogy „ringó járású”. Általában feketében járt, jól állt a fehér arcához, de koránál idősebb benyomást keltett. A rokonokon és Czimbalmosékon kívül máshoz nem járt el.

Gergely bácsi adott egy hold földet, megmunkáltuk, krumplit vetettünk bele. Aztán ezt visszaadtuk, fölösleges volt nekünk egy hold krumpli, eladni úgysem lehetett, mindenkinek volt földje.

Egyszer el akartunk menni a csíksomlyói búcsúra. Tanultuk a „Lengyel László jó királyunk” című kórust. Gyergyószentmiklósról mentünk összpórára. A búcsúra székely ruhában szeretünk volna menni. Ezt a románok nem engedték, így otthon maradtunk. Teréz néni gyalog, zászló alatt mindig elment a búcsúsokkal.

Czizrok Ferenc: A tavasz lendülete

Később a Leányegylettel, élőkoszorúval vagy hogyan nevezik, készültünk egy fellépésre. A próbákra elmentem, amikor vasárnap délután sor került az előadásra, éppen vendégség volt nálunk. Nyegléskedtem, hogy ráérek én még menni az előadásra, úgyis odaérek, tettem magam, hogy mennyire nem érdekel a szereplés. Szépen le is késtem. Aztán többet nem hívtak szerepelni.

Igazuk volt.

Voltak hozzám korban illő barátnőim is. Ilyen volt Keresztes Annuska, aki később, 1946-ban, amikor ismét Románia része lett Erdély, öngyilkos lett.

Aztán volt egy 12 éves kislány, akit szintén Annuskának hívtak. Nővére apáca, bátyja pap volt. Ő mondta meg nekem, hogy miként születik a gyermek. Addig csak valami sejtésem volt erről. Édesanyám csak azt kötötte a lelkemre, ne engedjem meg senkinek, hogy itt meg ott megfogjon. Ehhez is tartottam magam. Azt mondta, a férfiak olyanok, ha odaadjuk a kisujjunkt, az egész kezünket akarják. Megértettem, és vigyáztam magamra.

Azért sokat aggódhatott értem, de én megértettem, hogy szegény leánynak a tisztesség a hozománya, így mondták akkoriban, és ehhez tartottam magam.

Jegyzetek

¹ Ambrus Karolina (Lina), Szárhegy, 1882 – Marosvásárhely, 1966. Első férje Márkus Zoltán, második férje Lengyel Gerő, Tölgyes, 1882 – Borszék, 1943.

² Márkus Jolán (Joli néni), Borszék, 1910 – Debrecen, 1990 (?). Férje Takács Emil, Kolozsvár – Ráckeve, 1970 (?)

³ Lengyel Ilona (Ilus), Borszék, 1912 – Budapest, 1984. Férje Kóbori Mihály, Marosvásárhely, 1907 – Budapest, 1972.

⁴ Lengyel Olga (Olgi), Borszék, 1920 – Marosvásárhely, 2006. Férje a szerző bátyja, Ambrus Péter, Battonya, 1916 – Marosvásárhely, 2009.

⁵ Lengyel Malvin (Juli), Borszék, 1922 – Ajka, 2015. Férje Lakatos László dr., Szilágycseh, 1924 – Ajka, 2015.

⁶ Ambrus Péter, Gyergyószárhegy, 1871 – Gyergyószárhegy, 1933. Felesége Polgár Anna, Alba Carolina (Gyulafehérvár, Alsó-Fehér vármegye), 1886 – Marosvásárhely, 1947. Gyulafehérvár szabad királyi város erődje az 1715–1738 között épült Alba Carolina citadella, Erdély korabeli katonai központja.

⁷ Ambrus Ignác, Szárhegy (Borszék?), 1891 – Marosvásárhely, 1982. Felesége Csergő Julianna, Szárhegy, 1895 – Borszék, 1962.

⁸ Ambrus Rozália (Róza néni), Szárhegy – Gyergyószentmiklós, 1968. Férje Balogh Félix.

⁹ Ambrus Gergely, Szárhegy. Felesége Teréz.

¹⁰ Teréz néni a szerző apai nagyapja (Ambrus Alajos, Gyergyószárhegy, 1839) feleségét, Horváth Karolinát (Gyergyóalfalu, 1851 – Gyergyószárhegy) ápolta.

¹¹ Ambrus Julia (Jula néni), Gyergyószárhegy – Gyergyószárhegy. Férje Bartalis József.

¹² Ambrus Károly, Szárhegy. Felesége Ilka, Szászrégen.

¹³ Ambrus Tamás, Gyergyószárhegy, 1888 – Florida, USA, 1960. Felesége Gizi.

Sajtó alá rendezte, és jegyzetekkel ellátta a szerző jogutódja, dr. Bárdos István. A következő (5.) rész eseményei: A szerző nővére, Marcsa, akit első gyermekük megszületését követően Máriának szólítottak, férjével és leányukkal, Nellivel, a partiumi Révre költöztek, és következő gyermeküket várták. Szükség volt a segítségre, így húga, Mancsi (a szerző), náluk marad egy időre. Megszületik Mária második gyermeke, Olariu Victoria, becenevén Tuli. Mancsi ellátja a háztartást, segít szüléséhez kapcsolódóan trombózzist kapott nővérének. Leírja a keresztlőt követő családi ünnepséget, amelyet Mária és Vasile (Laci) csaknem tragédiával végződő családi perpatvara követ. Közbeavatkozásával megakadályozza, hogy Laci revolverével lelője Máriát. Megismerkedünk Mancsi udvarlóiival, első komoly kérőjével, barátnőjével, mindennapi életével. Egy év elteltével, 1934-ben, hazamegy Szárhegyre, ahonnan kevéssel utóbb özvegy édesanyjával és Kovásznáról időközben hazatért nővérével, Bözsi-vel együtt Marosvásárhelyre költözik. Bátyja, Péter, ekkor már nem Kézdivásárhelyen, hanem Marosvásárhelyen tanul, és internátusban lakik. Bözsi kötőgépet vesz, és babaruhákat köt, Mancsi varrni tanul, és egy varrodában dolgozik Marosvásárhelyen. Így egészítik ki édesanyja özvegyi nyugdíját, amelyből napi kiadásaikat fedezik. Nővére, Juci, jó testvérként segíti őket mindennapi problémáik megoldásában.